

УДК 349.6

THE STATE OF THE REGULATORY BASE FOR THE PREPARATION OF REINTEGRATION PROGRAMS IN THE ASPECT OF ENVIRONMENTAL SAFETY

СТАН НОРМАТИВНОЇ БАЗИ ПІДГОТОВКИ РЕІНТЕГРАЦІЙНИХ ПРОГРАМ В АСПЕКТІ ЕКОЛОГІЧНОЇ БЕЗПЕКИ

Marova S.F. / Марова С.Ф.*d. publ. adm.. prof. / д. держ. упр., проф.*

ORCID: 0000-0002-7887-4934

Donetsk State University of Internal Affairs,

Mariupol, ave. Admiral Lunin, 89, Ukraine

Донецький державний університет внутрішніх справ,

Маріуполь, просп. Адмірала Луніна, 89, Україна

Pavlenko O.P. / Павленко О.П.*d.e.s., prof. / д.е.н., проф.*

ORCID: 0000-0002-5493-5798

Odessa State Environmental University, Odessa, Lvivska, 15, 65016

Одеський державний екологічний університет, Одеса, Львівська, 15, 65016

Анотація. Проаналізовано стан нормативної бази забезпечення екологічної безпеки. Доведено, що на рівень екологічної небезпеки впливає стан природної, техногенної, соціально-політичної небезпеки. Визначено, що території Донецької і Луганської областей мають кризові показники стану довкілля, що можуть погіршуватися за рахунок впливу з непідконтрольних територій. Показана неможливість визначення екологічних показників окупованих територій. Встановлено, що чинна законодавча база не має документів щодо забезпечення екологічної безпеки під час реінтеграції непідконтрольних територій.

Ключові слова: екологічна безпека; нормативна база; окуповані території.

Вступ.

Постійний розвиток суспільства, який проявляється у економічному зростанні, ускладненні технологій виробництва, розширенні транспортної мережі, інформаційних послуг, призводить не лише до підвищення якості життя. Все це обумовлює появу нових соціоприродних умов, що характеризуються більш високим рівнем небезпеки, а іноді й розбалансовують усталені природні процеси.

Доволі часто науковці зазначають, що небезпека є невід'ємною частиною суспільного життя, а досягнення стану повної, абсолютної безпеки є неможливим [1 - 3]. Виходячи з такої позиції, метою управління є не повне виключення ризикових явищ, а зменшення рівня ризику й його негативного впливу.

Розподіл джерел небезпеки практично відповідає класифікації надзвичайних ситуацій, затвердженій Постановою КМУ від 24.03.2004 р. № 368, відповідно до якої виділяють надзвичайні ситуації техногенного, природного, соціально-політичного і військового характеру.

До природних джерел небезпеки належать природні об'єкти і явища, стихійні лиха, які являють собою загрозу життю й здоров'ю людей.

Техногенні джерела – це небезпеки, зумовлені господарською діяльністю

людини.

Соціальні небезпеки пояснюються низьким рівнем матеріального стану населення, нерозвиненою системою соціальних відносин, неякісною організацією охорони здоров'я і освіти тощо.

Джерелами політичних небезпек є конфлікти на міжнародному й міждержавному рівні, ідеологічні і військові конфлікти.

Всі перелічені види небезпек обов'язково викликають зміни ще в одному прояві суспільного життя, а саме - негативні зміни в стані екологічної безпеки територій. Тобто, можна стверджувати, що екологічна безпека залежить від сукупності всіх перелічених аспектів. Існує безліч робіт, присвячених аналізу екологічної безпеки. Можна виділити роботи В.І. Андрейцева, Б.М.Данилишина, М.І. Хилько, Є.В. Хлобистова тощо. Більшість авторів приділяють увагу правовим, технічним, загальним питанням екологічної безпеки, розглядаючи їх як наслідки надзвичайних ситуацій техногенного характеру. Стан екологічної небезпеки невідконтрольних Україні територій, що утворилися в результаті соціально-військового конфлікту, вивчено недостатньо.

Темою даної роботи є вивчення можливості підготовки екологічної складової програм реінтеграції окупованих територій.

Екологічна політика є суттєвою частиною загальнонаціональної політики національної безпеки. В 2019 р. було прийнято Закон України «Про Основні засади (стратегію) державної екологічної політики України на період до 2030 року» [4], в якому визначені першопричини екологічних проблем країни. До таких віднесено:

- підпорядкованість екологічних пріоритетів економічній доцільності;
- неврахування наслідків для довкілля у нормативно-правових актах;
- переважання ресурсо- та енергоємних галузей у структурі економіки із здебільшого негативним впливом на довкілля;
- фізичне та моральне зношення основних фондів у всіх галузях національної економіки;
- неефективна система державного управління у сфері охорони навколишнього природного середовища та регулювання використання природних ресурсів, незадовільний стан системи державного моніторингу навколишнього природного середовища;
- низький рівень розуміння в суспільстві пріоритетів збереження довкілля та переваг сталого розвитку;
- незадовільний рівень дотримання природоохоронного законодавства та екологічних прав і обов'язків громадян;
- незадовільний контроль вимог природоохоронного законодавства та незабезпечення невідворотності відповідальності за його порушення;
- недостатнє фінансування природоохоронних заходів, фінансування таких заходів за залишковим принципом.

Незважаючи на те, що на момент підписання документу військовий конфлікт тривав вже чотири роки, він не був зазначений в якості однієї з причин незадовільного стану довкілля в Україні. Це можна пояснити тим, що конфлікт є локальним і не зачіпає безпосередньо більшу частину території

країни. Але екологічні проблеми не мають чітко окреслених кордонів, а їх наслідки можуть розповсюджуватися на розташовані неподалік території. Саме з цих позицій необхідно, на нашу думку, виходити при розробці програм реінтеграції.

Аналіз статистичних даних щодо стану довкілля в країні свідчить, що комплекс перелічених в роботі [4] проблем за багато років призвів до вкрай негативних наслідків. Особливо це стосується урбанізованих, техногенно напружених міст Донецької та Луганської областей.

Так, за даними Державної служби статистики, в 2019 році викиди забруднюючих речовин в атмосферу від стаціонарних та пересувних джерел забруднення склали 4108,3 тис. т. Найбільші викиди від стаціонарних джерел спостерігались у Донецькій області 773,5 тис.т (31,5% від загального обсягу по країні). Якщо на кожного жителя України в 2019 році припадало 58,5 кг викидів забруднюючих речовин атмосферу, а на кожен квадратний кілометр території - 4,3 тонни забруднюючих речовин, то в Донецькій області обсяги викидів у розрахунку на 1 км² були більшими у 6,8 разів, а на 1 особу в 3,2 рази.

Серед чотирьох населених пунктів, що зазнали найбільшого техногенного навантаження, 2 знаходяться в Донецькій області (таблиця 1).

Таблиця 1 - Динаміка викидів забруднюючих речовин в атмосферне повітря в найбільш забруднених містах України, тис. т

Місто	2010	2014	2015	2016	2017	2018	2019	% від загальної кількості по країні в 2019 р.
Бурштин	146,8	199,8	198,0	168,5	160,1	182,9	169,9	6,9
Кривий Ріг	395,0	327,4	327,0	342,9	323,9	267,4	268,3	10,9
Курахово	123,9	125,0	112,7	126,4	154,7	139,2	131,8	5,4
Маріуполь	364,3	289,4	249,6	257,3	288,2	316,6	330,1	13,4
Загалом	1030,0	941,6	887,3	895,1	926,9	906,1	900,1	36,6

Авторська розробка

За індексом забруднення атмосфери перше місце третій рік поспіль також належить Маріуполю – найбільшому місту підконтрольної Україні території Донецької області [5].

Такі показники екологічної безпеки Донецької області пояснюються, в першу чергу, високим техногенним навантаженням, розповсюдженням на території значної кількості підприємств «брудних» галузей промисловості, що, мають застаріле обладнання, неефективну систему управління, недостатній рівень контролю з боку природоохоронних органів. Але, крім іншого, необхідно враховувати й вплив окупованих територій, де відбувається безконтрольне забруднення атмосферного повітря. Такий вплив може існувати і за іншими видами небезпек: до початку збройного конфлікту на території Луганської і Донецької областей існувало 4240 потенційно небезпечних об'єктів, з яких 2160 - вибухонебезпечних, 24 радіаційнонебезпечних, 1320 пожежонебезпечних, 176 гідродинамічнонебезпечних, 334 хімічнонебезпечних об'єкти. Сьогодні із небезпечних об'єктів на непідконтрольній території

знаходяться 99 [6].

З початком збройного конфлікту на території Донбасу проблеми екологічної небезпеки загострилися. Науковці намагаються відстежувати процеси, що протікають на непідконтрольній території [7-10], але слід визнати, що чинний екологічний стан в певних районах Донецької та Луганської областей не визначений: немає інформації про кількість працюючих підприємств; не зрозуміло, чи відновлена робота природоохоронних структур (як на підприємствах, так і інспекційних органів); відсутні дані моніторингу довкілля (взагалі немає даних про його проведення). Тобто, оцінити рівень екологічної небезпеки територій та їх вплив на прилеглі українські регіони на сьогодні не уявляється можливим.

Деякі автори [7], аналізуючи екологічні небезпеки на окупованих територіях, в якості найбільш суттєвих виділили наступні:

- радіаційна, хімічна і вибухонебезпека;
- забруднення поверхневих та підземних вод;
- забруднення атмосферного повітря;
- забруднення ґрунтового покриву;
- забруднення ґрунтового покриву;
- небезпека епідемій.

Повністю погоджуючись з визначенням особливо загрозливих для стану екологічної небезпеки напрямів і їх обґрунтуванням (пошкодження споруд та обладнання під час активних бойових дій, тривале відключення електроенергії і, як результат, відсутність водовідливу, затоплення шахт і поступове підтоплення території, засолення підземних та поверхневих вод тощо), не можна не зазначити, що показники даних напрямів контролювалися і до початку військового конфлікту, контролюються вони і зараз, але лише на підконтрольній Україні території. Небезпечним є те, що, визнаючи небезпеку подій, що відбуваються в тимчасово окупованих регіонах, маючи перелік небезпечних об'єктів, Україна не має можливості здійснювати ретельний контроль їх стану, впливати на систему управління природоохоронними заходами, нівелювати негативні наслідки.

Заклучення і висновки.

Протягом останніх років чинна нормативна база України в сфері ресурсного законодавства й охорони довкілля поповнилася багатьма законодавчими й нормативно-правовими актами, складеними у відповідності до вимог європейського природоохоронного законодавства. Але жодного документу, спрямованого на визначення напрямів зменшення екологічної напруги на непідконтрольній території після її реінтеграції, виконання прогностичних досліджень, першочергові природоохоронні заходи на цей період немає.

Єдиним виключенням можна вважати маленький параграф «Екологічні проблеми Донбасу» в [4]. Але він також носить характер констатації й лише перелічує проблеми, а серед пропозицій має наступну: залучати міжнародних екологічних експертів з метою оцінки екологічної ситуації. Враховуючи наявний політичний стан, стан співпраці представників непідконтрольних

територій з міжнародними організаціями, можна стверджувати, що це положення є декларативним.

Тому вважаємо за необхідне пропонувати розробку програм реінтеграції окупованих територій з обов'язковим включенням екологічної складової, а також публічне обговорення цих програм з метою їх можливої оптимізації.

Література:

1. Гайченко В.А. Основи безпеки життєдіяльності людини / В.А. Гайченко, Г.М. Коваль. – К. : МАУП, 2002. – 232 с.
2. Дорогунцов С. Техногенно–екологическая безопасность урбанизированных территорий Украины / С. Дорогунцов, А. Федорищева // Экономика Украины. – 2000. – №5. – С. 4 – 11.
3. Дорогунцов С.І. Безпека розвитку і безпека стабільності – відповідь на виклики глобалізації / С.І. Дорогунцов, О.М. Ральчук, А.М. Федорищева. – К.: Знання України, 2004. – 40 с.
4. Закон України «Про Основні засади (стратегію) державної екологічної політики України на період до 2030 року»/ Відомості Верховної Ради (ВВР), 2019, № 16, ст.70.
5. Національна доповідь про стан навколишнього природного середовища в Україні у 2019 р. <https://mepr.gov.ua/timeline/Nacionalni-dopovidi-pro-stan-navkolishnogo-prirodnogo-seredovishcha-v-Ukraini.html>
6. Статистичний збірник «Регіони України» 2019, Ч. 1/ Державна служба статистики України / за редакцією Вернер І. Є., 2020. – 638 с.
7. Кучер В.О. Забезпечення екологічної безпеки на території окупованого Донбасу / Кучер В.О., Євхутіч І.М., Парасюк В.М. // Юридичний науковий електронний журнал. - 2021. - № 9. - С. 115-118.
8. Личенко І.О. Проблеми екологічної безпеки тимчасово окупованих територій Донецької та Луганської областей та організаційно-правові засади їхнього вирішення. Вісник Національного університету «Львівська політехніка». Юридичні науки. 2016. № 845. С. 279–284.
9. На межі виживання: знищення довкілля під час збройного конфлікту на сході України / А.Б. Блага та ін.; за ред. А.П. Буценка. Київ : КИТ, 2017. 88 с.
10. Екологічний аспект реінтеграції окупованих районів Донецької та Луганської областей. URL: <https://www.dsns.gov.ua/ua/Ostannipovini/82389.html>.

Abstract. (The state of the regulatory framework for environmental safety is analyzed. It is proved that the level of ecological danger is influenced by the state of natural, man-made, socio-political danger. It is determined that the territories of Donetsk and Luhansk oblasts have crisis indicators of the state of the environment, which may deteriorate due to the impact of uncontrolled territories. The impossibility of determining the ecological indicators of the occupied territories is shown. It has been established that the current legal framework does not have documents on ensuring environmental safety during the reintegration of uncontrolled territories.)

Key words: ecological safety; regulatory framework; occupied territories.

Стаття відправлена: 25.01.2022 г.

© Марова С.Ф., Павленко О.П.